

Unge voksne som verken er i arbeid eller utdanning: En registerbasert studie, 1993–2009

Tarjei Widding-Havnerås

Master i sosiologi, vitenskapelig assistent ved Sosiologisk Institutt, Universitetet i Bergen og førstekonsulent ved Avdeling for psykisk helse og selvmord, Folkehelseinstituttet
tarjei.widding-havneras@uib.no

Sammendrag

Denne studien undersøker om unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning har økt de siste to tiårene. Det undersøkes også om risikoen er blitt mer sosialt skjevfordelt. Analysen følger et sett sosiale typer fra 1993 til 2009. De empiriske resultatene viser en generell økning i risiko blant unge voksne nordmenn. Den sterkeste absolutte økningen har vært blant unge voksne med lavere sosial bakgrunn, mens den sterkeste relative økningen har vært blant unge voksne med høyere sosial bakgrunn. Kjønnforskjeller er redusert, mens innvandrere er den mest risikoutsatte gruppen.

Nøkkelord: unge voksne, arbeidsmarkedstilknytning, NEET, sosial bakgrunn

Abstract: Young adults not in employment, education or training: A register-based study, 1993–2009

This study examines whether the risk of young adults not being in employment, education or training (NEET) has increased over the past two decades. Second, taking social background into account the study investigates changes in inequality of opportunity. The empirical results suggest a general increase in the risk of young adults being NEET, and in absolute terms largest in the case of young adults from a lower social background. In relative terms, however, the increase is greatest among young adults with a higher social background. Gender differences have been reduced and immigrants are the most risk-exposed group.

Keywords: young adults, labour market attachment, NEET, social background

I senere år har det vært en økende interesse for unge voksnes arbeidsmarkedstilknnytning, både nasjonalt og internasjonalt.¹ En grunn er utbredelsen av ungdomsledighet i Europa som medfører større utfordringer i overgangen fra ung til voksen (Billari & Liefbroer 2010; Buchmann & Kriesi 2011; Eurofound 2014). En annen grunn er at forskning viser en kobling mellom svak arbeidsmarkedstilknnytning og senere sosial eksklusjon (Bäckman & Nilsson 2016; Eurofound 2012).

Det er spesielt en bekymring for unge voksne som verken er i arbeid eller utdanning. Internasjonalt omtales gruppen som NEET (Not in Employment, Education or Training). I norsk sammenheng brukes også betegnelser som unge som verken er i arbeid og utdanning, unge utenfor og utenforskap, og disse betegnelsene vil også brukes i denne studien. NEET består av personer i ulike livssituasjoner. Mens noen kan ha valgt å ta et friår og på den måten kun er kortvarig verken i arbeid eller under utdanning, kan andre ha varige utfordringer med inngang og etablering i arbeidsmarkedet av ulike årsaker (Bø & Vigran 2015).

I arbeids- og velferdsforskning om endringer i vestlige velferdsstater hevdes det at mer kompetansekrevene arbeidsmarkeder skaper større utfordringer i arbeidslivet, særlig for unge voksne, kvinner og innvandrere (Bonoli 2005; Taylor-Gooby 2004). Individualiseringsteoretikere hevder på den ene siden at endringer i arbeidsmarkedet bidrar til at sosial bakgrunn får mindre betydning for unges livssjanser enn tidligere. På den andre siden argumenterer forskere som analyserer sosial mobilitet for at sosial bakgrunn har vedvarende eller får større betydning for menneskers livssjanser (Blossfeld mfl. 2006; Wiborg & Hansen 2009). Enkelte studier indikerer at antallet og andelen NEET i Norge har økt i senere år (Korpi mfl. 2015; OECD 2015). Det er imidlertid få studier som undersøker om betydningen av sosial bakgrunn for unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning, endres over tid.

Denne studien vil undersøke (i) om unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning har økt i perioden 1993–2009, og (ii) om sosial bakgrunn, kjønn og innvandrerbakgrunn har redusert betydning for risikoen for å være NEET.

For å besvare forskningsspørsmålene undersøkes sannsynligheten for å være NEET for ett sett sosiale typer via tverrsnittsanalyser i perioden 1993–2009. De sosiale typene i fokus er unge voksne nordmenn og ikke-vestlige innvandrere med høyere og lavere sosial bakgrunn på 25 og 35 år. Analysene er basert på registerdata fra FD-trygd.

Bakgrunn

Den norske velferdsstaten er, i likhet med andre nordiske velferdsstater, kjennetegnet av en liten og åpen eksportorientert økonomi, aktiv arbeidsmarkedspolitikk og universelle sosiale rettigheter som omfatter relativt sjenerøse velferdsordninger (Esping-Andersen 1990; Kildal 2006; Moisio mfl. 2015). I perioden denne studien tar for seg har Norge, riktignok i komparativt lav grad, vært preget av økonomisk turbulens med ledighetskrise ved inngangen til perioden og finanskrisen ved utgangen av perioden (Dølvik mfl. 2015; Hippe mfl. 2013). Det norske arbeidsmarkedet er også blitt mer kompetansekrevene (Goos mfl. 2010; Harsløf mfl. 2013), samtidig er befolkningen blitt mer heterogen og familier mer individualisert. I arbeids- og velferdsforskning assosieres de tre siste utviklingstrekkene med teorien om nye sosiale risikoer (NSR) (Esping-Andersen 1999; Harsløf & Ulmestig 2013; Hemerijck 2013). NSR-teorien beskriver hvordan overgangen til mer kompetansekrevene arbeidsmarkeder medfører større utfordringer med inngang og etablering i arbeidslivet, spesielt for unge voksne, kvinner og innvandrere (Bonoli 2005; Taylor-Gooby 2004; Timonen 2004). Nordiske velferdsstater presenteres som spesielt utsatt (Harsløf & Ulmestig 2013). Det stilles høyere krav til dokumenterte kvalifikasjoner, og etterspørselen etter lavt utdannet arbeidskraft reduseres. En slik utvikling anses av flere for å skape et arbeidsliv med «vinnere» og «tapere». De med høy kompetanse er mer stabilt etterspurt i arbeidslivet, mens personer med lavere kompetanse risikerer utenforskap (Dingeldey mfl. 2015; Hemerijck 2013). Individualiseringsteorien komplementerer NSR-teorien ved at det argumenteres for at man ser en generell «demokratisering» av sosiale risikoer som rammer på tvers av sosiale skillelinjer. Samtidig er det fremdeles viktige forskjeller: Lavt utdannede, kvinner og innvandrere fremstår som mest risikoutsatt (Beck 1992). Denne teorien vektlegger betydningen av sosial bakgrunn i større grad enn NSR-teorien. Det argumenteres for at endringer i arbeidsmarkedet, utdanningssystemet og familien har ført til en større fristilling av individet, og en reduksjon av sosial bakgrunn sin betydning for menneskers livssjanser. Flere forskere har med utgangspunkt i individualiseringsteoretikere som Beck og Giddens argumentert for at eksklusjonsprosesser som tidligere var strukturelle, er blitt mer komplekse, individualiserte og avhengige av den enkeltes evne til å håndtere uønskede livshendelser (Leisering & Leibfried 1999; Wiborg & Hansen 2009).

Det er rettet flere innvendinger både mot NSR-teorien og individualiseringsteorien. NSR-teorien kan kritiseres for å tillegge strukturer for stor vekt og mangle en utdypende beskrivelse av forholdet mellom aktør og struktur. Samtidig mangler argumentasjonen om fordeling av sosiale risikoer en adekvat beskrivelse av sosial stratifikasjon. Det er for eksempel hevdet at det ikke er tilstrekkelig å beskrive sosiale risikogrupper uten at man samtidig beskriver det strukturelle grunnlaget for sosiale ulikheter (Harrits 2006). Denne innvendingen viser at en kombinasjon av

de to teoriene kan være fruktbar. De sterkeste argumentene mot individualiserings-teorien er reist i forskningen om sosial mobilitet, hvor det hevdes at selv om man kan se mer usikkerhet i arbeidsmarkedet, følger fordelingen av risikoer fremdeles tradisjonelle sosiale skillelinjer (se f.eks., Goldthorpe 2002). Erikson og Goldthorpe (1992) er sentrale i dette forskningsfeltet og deres empiriske studier viser til vedvarende ulikheter i sosial mobilitet over tid og på tvers av land. Endelig kan det innvendes mot både NSR-teorien og individualiseringsteorien at de forklarer hvordan risiko for å havne utenfor arbeidslivet kan ha økt via økonomisk utstøtning, men det gis ikke en klar beskrivelse av rollen helse relatert utstøtning kan ha (se f.eks. Mykletun & Øverland 2009). Det er en viktig innvending siden mange unge voksne som opplever utfordringer i arbeidslivet, går over i helse relaterte ytelser (Grødem mfl. 2014). Dermed er også helse en relevant dimensjon i denne studien. Analysene inkluderer opplysninger om uførepensjon og sykefravær.

Empirisk forskning

Den pågående økonomiske krisen har fornyet oppmerksomheten om unges arbeidsledighet. Utfordringene for enkelte risikogrupper og massearbeidsledighet i Europa har bidratt til mye forskning og politisk engasjement (Hyggen 2013). Eurofound (2012) beregnet at nesten 14 millioner unge europeere verken var i arbeid, utdanning eller opplæring i 2012. Det er også utfordringer med unge voksne utenfor arbeid og utdanning i Norge. Det er blitt estimert at mellom 100 000–120 000 unge i aldersspennet 18–30 år verken var i arbeid eller utdanning hvert år i perioden 2000–2009 (Grødem mfl. 2014: 7). Tall fra SSB (2016a) viser at det har vært en stabil økning i unge utenfor arbeid og utdanning de siste årene, med sterkest økning blant menn. Denne utviklingen underbygges av en studie av Korpi mfl. (2015) som finner en økning i unge utenfor arbeid og utdanning i Norge i perioden 1995–2006/07. En økende trend var også et av hovedbudskapene da OECD la frem resultater fra rapporten *Skills Outlook 2015: Youth, Skills and Employability* for Norge i fjor (Regjeringen 2015).

Unge voksne er langt mer utsatt for arbeidsledighet enn eldre arbeidstakere (Hyggen 2013). Dette kan blant annet skyldes at unge i større grad arbeider i mer konjunkturtsatte deler av arbeidsmarkedet. De har ofte midlertidige stillinger (Arbeidstilsynet 2012), og går først i nedgangstider (sist inn, først ut) (Layard mfl. 2005). I tillegg er det vanskeligere å komme inn på arbeidsmarkedet med korte cv'er (Hyggen 2013). Det er vanlig at man i overgangen fra utdanning til arbeid opplever arbeidsledighet i en eller flere korte perioder, såkalt friksjonsledighet. Problemet oppstår derimot når ledigheten blir varig. Flere studier viser at det å være verken i arbeid eller utdanning i ett eller flere år har betydelige konsekvenser for fremtidig arbeidstilknytning (Bäckman & Nilsson 2011; Bäckman & Nilsson 2016; Hammer & Hyggen 2013a; Nilsen & Reiso 2011).

Norge har erfart ringvirkninger av økonomiske kriser både ved inngangen av 1990-tallet og ved utgangen av 2010-tallet. Likevel har perioden i hovedsak vært preget av høy sysselsetting, lav arbeidsledighet og reallønnsvekst (Hippe mfl. 2013). Det er imidlertid også utfordringer knyttet til unge som verken er i utdanning eller arbeid i gode tider, slik Hyggen (2015) har påpekt. Det indikerer at arbeidsledighet blant unge er en strukturell utfordring, spesielt for unge med lav utdanning, innvandringsbakgrunn, og nedsatt helse (Hyggen 2015: 15-16; Lunde 2013).

En studie av Fritzell mfl. (2012: 176–177) viser at nordiske velferdsstater håndterer fattigdom blant gamle sosiale risikogrupper som barn, store familier og eldre langt bedre enn for nye sosiale risikogrupper som unge, single voksne (16–34 år) og innvandrere. Det er imidlertid variasjon i innvandreres arbeidstilknytning etter landbakgrunn. Mens innvandrere fra høyinntektsland er like integrert i arbeidsmarkedet som nordmenn, opplever mange innvandrere fra lavinntektsland utfordringer i arbeidsmarkedet og blir oftere uførepensjonert (Bratsberg mfl. 2014). Forskningslitteraturen viser også at selv om kvinners utdanningsnivå har økt mer enn menns, er det likevel vedvarende kjønnsforskjeller i arbeidsmarkedstilknytning (Reisel & Brekke 2012, 2013).

Hvem som er «innenfor» og hvem som er «utenfor» er skjevfordelt etter alder, innvandrerbakgrunn og kjønn, men også sosial bakgrunn. På et generelt nivå kan intergenerasjonell overføring av sosial status forstås ved at ressurssterke familier overfører økonomiske ressurser, human og sosial kapital, så vel som verdier og aspirasjoner til sine barn. På den måten arver barna bedre posisjoner, eller i det minst bedres oddsen i konkurransen om dem (Moisio mfl. 2015). Nordiske og internasjonale studier viser at mennesker med lavere sosial bakgrunn, ofte målt ved foreldres inntekts- og/eller utdanningsnivå, har stabil om ikke noe økende risiko for negative utfall som f.eks. lav utdanning, arbeidsledighet og trygd (Bäckman & Nilsson 2011; Lorentzen mfl. 2012; Moisio mfl. 2015; Wiborg & Hansen 2009; Wiborg & Møberg 2010). En studie indikerer at andelen akademikerbarn som selv tar høyere utdanning, har økt mer enn andelen barn av ufaglærte og fagarbeidere (Caspersen mfl. 2012). Og en kunnskapsoversikt over helseforskjeller viser at den somatiske og psykiske helsen er dårligere blant mennesker med kort utdanning, lav inntekt og lav yrkesstatus. Det argumenteres for at man kan snakke om en dobbel urettferdighet fordi mennesker med lavere sosial bakgrunn både har dårlige levekår og opplever mer sykdom (Dahl mfl. 2014). Det har også vært en nedgang i sysselsetting for unge voksne fra fattige hjem, spesielt for menn. Det tyder på at risikoen for å havne utenfor arbeidslivet er blitt mer sosialt skjevfordelt i senere år (Markussen 2015).

Det er imidlertid også forskning som indikerer at betydningen av sosial bakgrunn er blitt redusert i nordiske velferdsstater (Breen 2004). En ny studie av Esping-Andersen (2015) identifiserer en bevegelse henimot mer sjanselikheter i utdanning og inntektsoppnåelse i nordiske velferdsstater fra etterkrigstiden og

frem til i dag. Utviklingen har i hovedsak vært en nedendra-og-opp prosess. Livssjansene for barn fra lavere sosiale lag er bedret, mens livssjansene for barn fra høyere sosiale lag har vært stabile. Forskningslitteraturen viser blandede resultater, noe som til dels kan bunne i ulike metodologiske tilnæringer. Det er få norske studier som har undersøkt hvilken betydning sosial bakgrunn har for risikoen for å være verken i arbeid eller utdanning over tid. Dermed kan denne studien bidra med ny kunnskap i skjæringsfeltet mellom forskningen om overgangen fra ung til voksen og intergenerasjonell overføring av fordeler og ulemper.

Ut fra gjennomgangen av teori og empirisk forskning kan man forvente følgende utviklingstrekk: (i) Unge voksnes risiko for å være verken i arbeid og utdanning har økt i perioden 1993–2009. (ii) Sosial bakgrunn har stabil eller økende betydning. (iii) Kjønnforskjeller er redusert, og (iv) ikke-vestlige innvandrere er mer risikoutsatt enn nordmenn.

Data og variabler

Studien baserer seg på registerdata som er blitt tilrettelagt av Norsk senter for forskningsdata (NSD). For denne analysen var et 10 prosent uttak av registerdatabasen FD-trygd 20 prosent utvalg tilgjengelig for perioden 1993–2009 (N = 59 697). FD-trygd inneholder blant annet opplysninger om inntekt, utdanning, arbeidsledighet, trygd, sosial bakgrunn og demografi, og er dermed en god datakilde for informasjon om unge voksnes arbeidsmarkedstilknytning. For å bli inkludert i denne studiens analyse, må personen ha bodd i Norge og være i live hele året.

Avhengig variabel

For å operasjonalisere NEET benyttes den inntektsbaserte forsørgelsesmodellen Social Exclusion and Labour Market Attachment (SELMA), som er blitt brukt i flere nordiske studier (Bäckman mfl. 2011; Bäckman & Nilsson 2016). Modellen bruker primært informasjon om inntektskilder fra registerdata til å kategorisere menneskers arbeidsmarkedsposisjon ut fra deres distanse til kjernearbeidskraften. I tillegg inkluderes opplysninger om trygd, sykefravær og utdanning, og på bakgrunn av denne informasjonen skapes gjensidig utelukkende kategorier. Analysene tar utgangspunkt i framgangsmåten i Bäckman mfl. (2011), med enkelte tilpasninger til datagrunnlaget. Kjernearbeidskraften består av alle som kan forsørge seg via yrkesinntekt. Alle som tjener minst 3,5 grunnbeløp i året, inkluderes i kjernearbeidskraften. Grunnbeløp (G) er et mål som brukes av statsforvaltningen for å beregne økonomiske ytelser i ulike sosialforsikringsprogrammer. Målet er koblet til konsumprisindeksen og er dermed inflasjonsjustert. I 2009 var 1 G lik 72 881 kr. Begrunnelsen for å velge 3,5 G som inntektsgrense er fordi det omtrent tilsvarer en bruttoinntekt for ett års fulltidsjobb i en lavinntektsjobb (Bäckman & Nilsson

2016). Mennesker med ustabil arbeidskraft karakteriseres av yrkesinntekt mellom 0,5–3,5 G. Personer med en yrkesinntekt lavere enn 0,5 G defineres som økonomisk marginaliserte. Arbeidsledige er personer som har vært arbeidssøkere over 180 dager. Studenter er registrert med pågående høyere utdanning, og siden det er vanlig at studenter jobber ved siden av studiene, tas det høyde for yrkesinntekt mellom 1–3,5 G. Personer med omfattende helserelatert fravær har yrkesinntekt lik eller høyere enn 0,5 G, sykefravær over 90 dager og uførepensjon over 1 G, mens uførepensjonerte beskrives som personer med yrkesinntekt under 0,5 G og uførepensjon høyere enn 1 G.

NEET omfatter personer som ikke er under utdanning og som er arbeidsledige, økonomisk marginalisert, uførepensjonerte eller har omfattende helserelatert fravær. Som Bäckman mfl. (2011) påpeker kan tilgjengeligheten til velferdsytelsene i de to siste kategoriene vurderes som en form for inklusjon. Men samtidig må det tas i betraktning at uførepensjon eller omfattende helserelatert fravær i ung alder kan anses som ufordelaktig for fremtidige arbeidsmuligheter.

Uavhengige variabler

Studien fokuserer på 25- og 35-åringene. Aldersavgrensningen er gjort på bakgrunn av at flere studier viser at stabile forskjeller mellom unge voksne med ulik sosial bakgrunn tiltar fra 25 år og oppover (Jonsson mfl. 2011; Lorentzen mfl. 2012). Sosial bakgrunn er definert som foreldres utdanningsnivå da personen var 16 år med utgangspunkt i den av foreldrene med lengst utdanning. I det følgende viser høyere sosial bakgrunn til at mor, far eller begge har minst fem år universitets- eller høyskoleutdanning, mens lavere sosial bakgrunn viser til at mor, far eller begge har ingen utdanning eller utdanning på grunnskolenivå. Unge voksnes eget utdanningsnivå er ikke inkludert grunnet multikollinearitet. Kjønn er inkludert i analysen som en dikotom variabel. Innvandringsbakgrunn er definert som født utenfor Norge (fødeland aggregert til verdensregion) av to foreldre som ikke er norskfødte. Innvandrerbakgrunn inkluderes gjennom ett sett dikotome variabler. Analysene av sosiale typer skiller mellom nordmenn og innvandrere fra Afrika, Asia med Tyrkia og Sør- og Mellom-Amerika. For enkelthets skyld vises dette skillet til som nordmenn og innvandrere i det følgende. Sivilstatus og barn under 18 år inkluderes for å kontrollere for familiesituasjon. Sivilstatus inkluderes som ett sett dikotome variabler (ugift, gift, separert eller registrert partner og skilt, enke(mann) og gjenslevende partner). I analysene av sosiale typer fokuseres det på enkeltpersoner som er uten barn og ugift (utelukker ikke samboerskap).

Analytisk tilnærming

Den analytiske tilnærmingen baserer seg på multivariate tverrsnittsanalyser for hvert år i perioden 1993–2009. Tverrsnittsanalysene danner grunnlag for beregninger av predikerte sannsynligheter for sosiale typers risiko for å være verken i arbeid eller utdanning, og det er disse beregningene som utgjør hovedgrunnlaget for sammenligning av risiko for å være verken i arbeid eller utdanning over tid. Fordelen med å fokusere på sosiale typer er at man holder individuelle kjennetegn konstant og dermed kontrollerer for sammensetningseffekter som ellers kan problematisere tolkning av utvikling over tid. Ved å gjennomføre separate analyser for unge voksne menn og kvinner på 25 og 35 år med ulik sosial bakgrunn og innvandringsbakgrunn, får man informasjon om fordelingen og utviklingen av risikoen for å være verken i arbeid eller utdanning. Tilnærmingen gir også informasjon om hvilke kjennetegn som er assosiert med svakest og sterkest endring.

De empiriske analysene baserer seg på den lineære sannsynlighetsmodellen (LPM) med sannsynligheten for å være NEET som avhengig variabel. Logistisk regresjon er den vanligste tilnærmingen til dikotome utfall. I nyere tid er det reist innvendinger mot bruk av tilnærmingen i sammenligning av grupper innad utvalg og over tid. Disse er særlig relatert til variasjon i uobservert heterogenitet. I denne sammenheng er LPM blitt presentert som en mer pålitelig tilnærming (Mood 2010; Wooldridge 2002).

Resultater

I det følgende presenteres og diskuteres først deskriptiv statistikk, deretter grafer som viser utvikling i predikerte sannsynligheter for sosiale typer basert på multivariate analyser.

Tabell 1. Andelen NEET i aldersgruppene 25 og 35 år, 1993, 2001 og 2009

År		1993	2001	2009
Alder				
25	NEET	11,02	9,03	13,08
35	NEET	14,73	15,47	13,78

I tabell 1 ser man en svak økning i andel NEET blant 25-åring, men ikke 35-åring i perioden 1993–2009. Man ser også at andelen NEET hvert år er høyere blant 35-åring enn blant 25-åring.

Tabell 2. NEET i aldersgruppen 25–35 år. Fordeling for utvalgte uavhengige variabler, 1993, 2001 og 2009

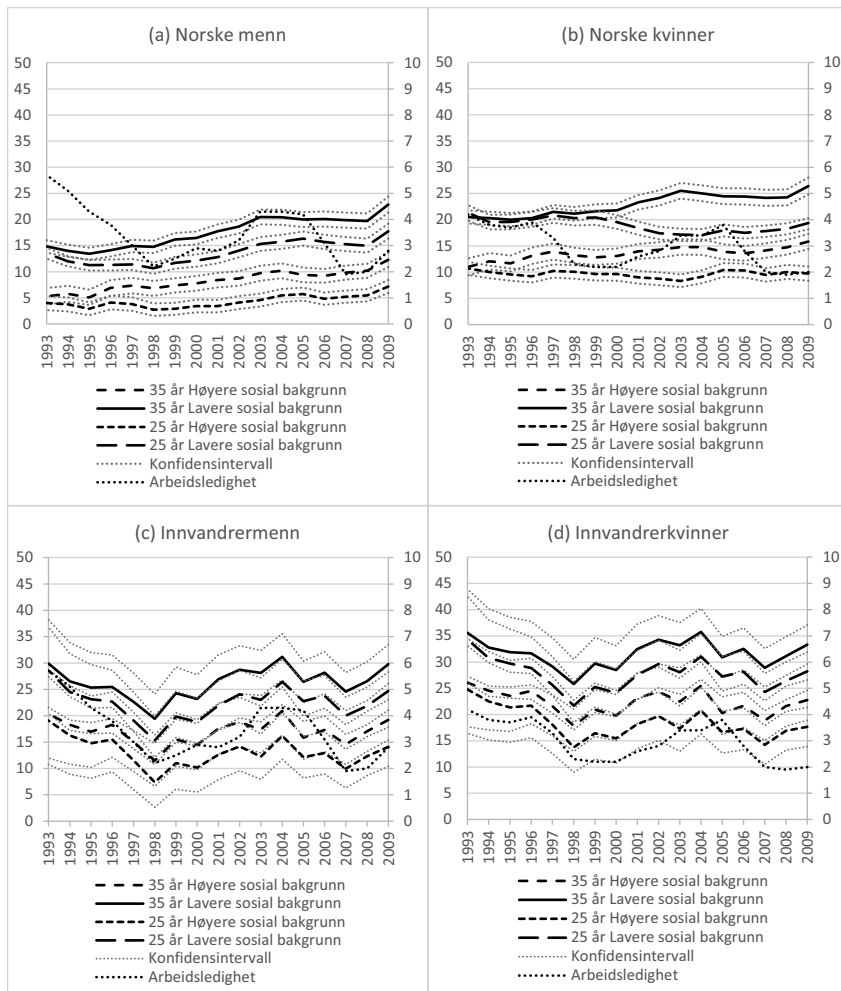
År	1993	2001	2009
<i>Sosial bakgrunn</i>			
Lang høyere utdanning	2,47	3,36	4,14
Kort høyere utdanning	6,83	9,99	13,85
Videregående skole	40,73	45,13	39,19
Grunnskole eller ingen utdanning	30,51	22,28	14,13
Manglende verdier	19,47	19,25	28,68
<i>Kjønn</i>			
Mann	36,80	35,77	40,49
Kvinne	63,20	64,23	59,51
<i>Landbakgrunn</i>			
Norge	77,97	76,67	66,06
Norden ellers	1,55	1,92	2,09
Vest-Europa, Nord-Amerika, Oseania	3,83	3,36	2,65
Øst-Europa	4,26	2,45	8,14
Afrika, Asia med Tyrkia, Sør- og Mellom-Amerika	12,40	15,60	21,06
Total	100,00 (2,065)	100,00 (2,083)	100,00 (2,151)

I tabell 2 kan man se at sammensetningen av NEET er endret slik at det over tid er relativt færre som har foreldre med lavere utdanning og relativt flere som har foreldre med høyere utdanning. Det kan til dels gjenspeile at utdanningsnivået i befolkningen har økt i perioden. Andelen manglende verdier for sosial bakgrunn er hovedsakelig knyttet til personer som ikke er norskfødt. Man ser også at det er jevnt over høyere andel kvinner enn menn, men at denne forskjellen har minsket over tid. Det er nordmenn som utgjør den største andelen NEET, mens innvandrere fra Afrika, Asia med Tyrkia, Sør- og Mellom-Amerika utgjør den neststørste andelen. Andelen nordmenn har minsket kraftig i den perioden vi ser på her, mens andelen innvandrere har økt. Dette henger trolig sammen med økt innvandring. I det følgende presenteres resultater av beregninger av sosiale typer basert på multivariate analyser. Styrken med analyser av sosiale typer er at man kan kontrollere for sammensetningseffekter.

Multivariate analyser

Resultatene av de predikerte sannsynlighetene presenteres i figur 1 a-d som viser sosiale typers trendlinje i perioden 1993–2009. I venstre akse vises predikert sannsynlighet og i høyre akse vises arbeidsledighetsraten. Arbeidsledighetsraten for kjernearbeidskraften (25–54 år) inkluderes fordi det er et motsyklisk mål (Steigum 2006) som viser konjunkturutvikling. Dermed kan målet gi en indikasjon på hvorvidt utviklingen i unge voksnes risiko for å være verken i arbeid og utdanning er konjunkturbestemt eller strukturell. Figur 1 a og b presenterer utviklingen for nordmenn på 25 og 35 år, mens figur 1 c og d presenterer utviklingen for innvandrere.

Figur 1. Risiko for NEET blant unge voksne på 25 og 35 år, 1993–2009

I figur 1 (a) og (b) ser man en økning i unge voksne nordmenns risiko for å være i verken arbeid eller utdanning på tvers av sosial bakgrunn, kjønn og alder, med unntak for norske kvinner på 25 år hvor trenden preges av stabilitet. Risikoen er sosialt skjevfordelt med jevnt over høyest risiko for unge med lavere sosial bakgrunn, og trendlinjene indikerer også sterkest økning for unge voksne med lavere sosial bakgrunn.

Figur 1 (c) og (d) viser utviklingen for innvandrermenn og kvinner på 25 og 35 år. Man ser at risikoen for å være NEET er større for innvandrere enn for nordmenn. Det er imidlertid stor statistisk usikkerhet knyttet til analysene, og det er derfor ikke mulig å konkludere på bakgrunn av dem. I tabell 3 presenteres endring i predikert sannsynlighet. Analysen avgrenses til nordmenn ettersom det er såpass stor usikkerhet ved estimatene for innvandrere.

Tabell 3. Endring i predikert sannsynlighet for NEET i prosentpoeng og prosent for sosiale typer blant nordmenn, 1993–2009

Sosial type		Endring i predikert verdi 1993–2009	Endring i prosentpoeng	Prosentvis endring
Norsk mann 25 år	Høyere sosial bakgrunn	4,0 – 7,2	3,2	80
	Lavere sosial bakgrunn	13,5 – 17,8	4,3	31,8
Norsk kvinne 25 år	Høyere sosial bakgrunn	10,7 – 9,7*	-1*	-9,3*
	Lavere sosial bakgrunn	21,3 – 19,3*	-2*	-9,4*
Norsk mann 35 år	Høyere sosial bakgrunn	5,3 – 12,3	7	132
	Lavere sosial bakgrunn	14,8 – 22,9	8,1	54,7
Norsk kvinne 35 år	Høyere sosial bakgrunn	11 – 15,8	4,8	43,6
	Lavere sosial bakgrunn	20,5 – 26,5	6	29,3

* Overlappende konfidensintervaller

For alle sosiale typer, med unntak for norske kvinner på 25 år, ser man en økning i risiko for å være verken i arbeid eller utdanning både målt i prosentpoeng og prosent. Økningen har vært sterkest blant menn og 35-åringer. Man ser at kvinner og menn med lavere sosial bakgrunn har den sterkeste absolutte endringen i predikert

sannsynlighet for å være NEET (endring i prosentpoeng), mens den relative endringen er sterkest for de med høyere sosial bakgrunn.

Diskusjon

Denne studien undersøker om (i) unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning har økt i perioden 1993–2009, og (ii) om sosial bakgrunn, kjønn og innvandrerbakgrunn har redusert betydning for risikoen for å være NEET. Teorien om nye sosiale risikoer hevder at utfordringer med inngang og etablering i arbeidslivet har økt, særlig for unge voksne, kvinner og innvandrere, mens individualiseringsteorien tilsier at sosiale risikoer er blitt mer demokratisert, og sosial bakgrunns betydning for livsutfall er redusert.

De empiriske resultatene indikerer at unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning har økt for norske menn og kvinner, med unntak for kvinner på 25 år. Denne økningen skyldes ikke sammensetningseffekter siden det kontrolleres for individuelle kjennetegn gjennom sosiale typer. Det er en sterk aldersgradient. 35-åringene har høyest risiko for å være verken i arbeid eller utdanning og økningen har vært sterkest for denne aldersgruppen. Målt i absolutt endring har økningen vært sterkest for unge voksne med lavere sosial bakgrunn, mens i relativ endring er økningen sterkest for unge voksne med høyere sosial bakgrunn. Menn har opplevd den sterkeste økningen, men kvinner har fremdeles høyere risiko enn menn ved utgangen av perioden. Den mest utsatte gruppen er unge voksne med innvandrerbakgrunn.

De empiriske analysene underbygger NSR-teoriens argument om at unge voksne opplever større utfordringer med inngang og etablering i arbeidslivet enn tidligere. Samtidig støttes individualiseringsteoriens argument om en demokratisering av sosiale risikoer på tvers av sosiale skillelinjer. Studiens funn er i tråd med eksisterende empirisk forskning som viser en økning i antallet av andelen unge voksne som verken er i arbeid eller utdanning (Korpi mfl. 2015; OECD 2015).

Resultatene viser en økning i nordmenns risiko frem til 2003/04, deretter preges bildet av stabilitet før man igjen ser en økning i senere år. Kvinner på 25 år følger ikke denne utviklingen. For kvinner med høyere sosial bakgrunn er trenden stabil gjennom perioden, mens for kvinner med lavere sosial bakgrunn er perioden preget av stabilitet frem til 1999 før risikoen avtar for å så stabilisere seg igjen. Den generelle utviklingen stemmer godt overens med at man var i en høykonjunkturperiode i 2003–2008 (Grødem mfl. 2014). I tillegg ser man at når arbeidsledigheten faller og stabiliserer seg fra 2005 og fremover, fortsetter risikoen å øke, noe som indikerer at endringer i risiko ikke nødvendigvis er direkte konjunkturbestemt.

Ut fra NSR-teorien og individualiseringsteorien forklares økningen med et mer kompetansekrevede arbeidsmarked. Teknologiske endringer og økte krav til dokumenterte kvalifikasjoner medfører en økende økonomisk utstøtning av unge

voksne. Dreiningen mot mer kompetansekrevene arbeidsmarkeder er spesielt tydelig i Norge. Arbeidsmarkedet er blant de mest kunnskapsintensive i OECD-området, og det er en lav andel jobber for ufaglært arbeidskraft (Hammer & Hyggen 2013b; Harsløf mfl. 2013). Selv om befolkningens utdanningsnivå har økt betydelig i perioden (SSB 2016b), er relativt stabile frafallsrater fra videregående skole en varig utfordring (SSB 2016c). Dermed kan en viktig del av forklaringen ligge i en parallell utvikling av økte kompetansekrav i arbeidsmarkedet og stabile frafallsrater i videregående skole. Bortfall av ufaglærte jobber kan bidra til færre veier inn i arbeidsmarkedet for unge voksne med lav formell utdanning.

NEET-status inkluderer helseopplysninger, derfor kan en del av forklaringen skyldes helserelatert utstøtning. Som påpekt tidligere har unge voksne som verken er i arbeid eller utdanning dårligere helse enn sine jevnaldrende (Lunde 2013). Den økende trenden i unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning sammenfaller med en økning i både antallet og andelen unge voksne mottagere av midlertidige helserelaterte ytelser i perioden 1992–2012 (Grødem mfl. 2014). Flere forskere innenfor sosiologi og samfunnsmedisin argumenterer for at økte krav til den enkelte arbeidstaker om produktivitet, effektivitet, omstilling og sosial samhandling kan medføre at flere unge voksne opplever utfordringer med å få jobb og stå i jobb over lengre tid (Mæland 2014; von Soest & Hyggen 2013), og denne utviklingen kan særlig ramme unge voksne med psykiske plager og lidelser (von Soest & Hyggen 2013).

Resultatene indikerer at det er viktige forskjeller i risikoen for å være verken i arbeid eller utdanning basert på alder, sosial bakgrunn og kjønn. Aldersgradienten kan skyldes at risikoen for helseproblemer øker med alder, og samtidig tar overgangen til uførepensjon tid (Grødem mfl. 2014). Overgangen fra ung til voksen kan ha blitt forlenget, blant annet som et resultat av at flere velger å være i utdanning lenger. Økningen i 25-åringers risiko kan imidlertid ikke forklares av at flere velger utdanning framfor arbeid, siden NEET-status innebærer at man verken er i arbeid eller utdanning. Dermed forsørges man gjennom andre inntektskilder enn lønnsinntekt eller stipendordninger.

Denne studien viser at unge voksne med lavere sosial bakgrunn har opplevd sterkest absolutt økning i risikoen for å være verken i arbeid eller utdanning. Det er også denne gruppen som har høyest sannsynlighet for å være verken i arbeid eller utdanning i studiens periode. Det tyder på at sosial bakgrunn fremdeles har stor betydning for unge voksnes arbeidsmarkedstilknytning. Individualiseringsteorien kan ha rett i at enkeltpersoners valg og handlinger er blitt viktigere, men funnene her indikerer at individuelle valg fortsatt påvirkes av sosial bakgrunn. Dette er i tråd med eksisterende kunnskap som konkluderer med at sosial bakgrunn har stabil eller økende betydning for unge voksnes arbeidsmarkedstilknytning (Markussen 2015; Moisiso mfl. 2015; Wiborg & Hansen 2009; Wiborg & Møberg 2010). Analysene støtter dermed individualiseringsteoriens argument om at man ser en økende

usikkerhet i arbeidsmarkedet som rammer på tvers av sosial bakgrunn. Men samtidig støtter resultatene forskere innenfor sosial mobilitet som argumenterer for at sosiale risikoer fordeler seg etter tradisjonelle sosiale skillelinjer.

Tar man utgangspunkt i relativ endring, viser imidlertid resultatene at unge voksne med høyere sosial bakgrunn har opplevd sterkest økning i risiko for å være verken i arbeid eller utdanning. En forklaring på dette kan være at man har sett en nedgang i middellønnsyrker og vekst i lav- og topplønnsyrker i Norge i senere tiår (Goos mfl. 2010). Standing (2011: 53) argumenterer for at denne utviklingen viser at også middelklassen er rammet av økt inntektsusikkerhet, og presses inn i det han begrepsfester som prekariatet.

Et interessant funn i denne analysen er at menn har opplevd en sterkere økning enn kvinner i risiko for å være verken i arbeid eller utdanning. En delforklaring kan være at gutter har høyere frafallsrater fra videregående skole enn jenter (SSB 2016c), og dermed møter flere gutter et kunnskapsintensivt arbeidsmarked uten nødvendige kvalifikasjoner. Samtidig har kvinners deltakelse i høyere utdanning økt mer enn menns (SSB 2016b), også innenfor tidligere mannsdominerte studieretninger som medisin, jus og økonomi. Stabiliteten i 25-årig kvinners risiko kan være et uttrykk for at de har innfridd arbeidsmarkedets krav om dokumenterte kvalifikasjoner på en annen måte enn menn de siste tjue årene.

Fokuset i denne studien har vært utviklingen i unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning. De aller fleste unge voksne opplever ikke å havne utenfor arbeidsliv og utdanning, men andelen som gjør det, er en viktig utfordring. Den empiriske analysen viser en trend det er grunn til å bekymre seg over, særlig om en ser utviklingen i lys av forskning som viser at en periode utenfor arbeid eller utdanning er assosiert med senere utfordringer med arbeidsmarkedstillknytning og helseproblemer (Eurofound 2012).

Konklusjon

Analysene i denne artikkelen viser at man har sett en generell økning i unge voksne nordmenns risiko for å være verken i arbeid eller utdanning, med unntak for kvinner på 25 år. Resultatene underbygger NSR-teoriens argumenter om større utfordringer med inngang og etablering på arbeidsmarkedet for unge voksne. De empiriske analysene viser at man har sett en demokratisering av sosiale risikoer, og støtter dermed individualiseringsteorien. På den andre siden støtter også analysene forskningen om sosial mobilitet som hevder at større usikkerhet i arbeidsmarkedet rammer etter tradisjonelle sosiale skillelinjer. Det kommer tydelig frem ved at den sterkeste absolutte økningen i risiko for å være verken i arbeid eller utdanning har vært blant unge voksne med lavere sosial bakgrunn. Samtidig har denne gruppen høyest risiko for å være verken i arbeid eller utdanning ved utgangen av perioden studien tar for seg. Ut fra studiens teoretiske rammeverk og gjennomgang av empi-

risk forskning fremstår økonomisk og helsereelatert utstøtning som viktige forklaringer på økningen i unge voksnes risiko for å være verken i arbeid eller utdanning. I en videre utforskning av dette kan longitudinelle studier som inkluderer helseopplysninger og geografisk variasjon, utvikle og nyansere kunnskapene om kausale prosesser og mekanismer.

Noter

- 1 Takk til Professor Thomas Lorentzen, tidsskriftets redaktører og en anonym konsulent for verdifulle kommentarer som hevet artikkelens kvalitet.

Referanser

- Arbeidstilsynet. (2012). *En analyse av unge arbeidstakeres situasjon i arbeidslivet*. Kompass Tema Nr. 1 2012. Trondheim: Direktoratet for arbeidstilsynet.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Billari, F. C. & Liefbroer, A. C. (2010). Towards a new pattern of transition to adulthood? *Advances in Life Course Research*, 15(2), 59–75. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.alcr.2010.10.003>.
- Blossfeld, H. P., Mills, M. & Bernardi, F. (2006). *Globalization, Uncertainty, and Men's Careers: An International Comparison*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Bonoli, G. (2005). The politics of the new social policies: providing coverage against new social risks in mature welfare states. *Policy & Politics*, 33(3), 431–449. DOI: <https://doi.org/10.1332/0305573054325765>.
- Bratsberg, B., Raaum, O. & Røed, K. (2014). Immigrants, labour market performance and social insurance. *The Economic Journal*, 124(November), F644-F683. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/eoj.12182>.
- Breen, R. (2004). *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Buchmann, M. C. & Kriesi, I. (2011). Transition to Adulthood in Europe. *Annual Review of Sociology*, 37, 481–503. DOI: <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-soc-081309-150212>.
- Bäckman, O., Jacobsen, V., Lorentzen, T., Österbacka, E. & Dahl, E. (2011). *Dropping Out in Scandinavia. Social Exclusion and Labour Market Attachment among Upper Secondary School Dropouts in Denmark, Finland, Norway and Sweden*. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier 2011: 8.
- Bäckman, O. & Nilsson, A. (2011). Pathways to social exclusion – a life-course study. *European Sociological Review*, 27(1), 107–123. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcp064>.
- Bäckman, O. & Nilsson, A. (2016). Long-term consequences of being not in employment, education or training as a young adult. Stability and change in three Swedish birth cohorts. *European Societies*, 18(2), 136–157. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14616696.2016.1153699>.

- Bø, T. P. & Vigran, Å. (2015). Ungdom som verken er i arbeid eller utdanning. *SSB, Samfunnsspeilet*, 1/2015. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/attachment/224327?ts=14cb7bea190>.
- Caspersen, J., Hovdhaugen, E. & Karlsen, H. (2012). *Ulikhet i høyere utdanning: En litteraturgjennomgang for perioden 2002-2012*. Rapport 32/2012. Oslo: NIFU. Hentet fra <https://www.nifu.no/files/2012/11/NIFUrapport2012-32.pdf>.
- Dahl, E., Bergsli, H. & van der Wel, K. A. (2014). *Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Dingeldey, I., Hvinden, B., Hyggen, C., O'Reilly, J. & Schøyen, M. A. (2015). *Understanding the Consequences of Early Job Insecurity and Labour Market Exclusion: The Interaction of Structural Conditions, Institutions, Active Agency and Capability*. NEGOTIATE working paper no. D2.1.
- Dølvik, J. E., Andersen, J. G. & Vartiainen, J. (2015). The Nordic social models in turbulent times: consolidation and flexible adaptation. I J. E. Dølvik & A. Martin (red.) *European Social Models from Crisis to Crisis: Employment and Inequality in the Era of Monetary Integration* (s. 246–286). Oxford: Oxford University Press.
- Erikson, R. & Goldthorpe, J. H. (1992). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Post-Industrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G. (2015). Welfare regimes and social stratification. *Journal of European Social Policy*, 25(1), 124–134. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0958928714556976>.
- Eurofound. (2012). *NEETs: Young People not in Employment, Education or Training: Characteristics, Costs and Policy Responses in Europe*. Publications Office of the European Union: Luxembourg.
- Eurofound. (2014). *Mapping Youth Transitions in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fritzell, J., Bäckman, O. & Ritakallio, V. M. (2012). Income inequality and poverty: Do the Nordic countries still constitute a family of their own? I J. Kvist, J. Fritzell, B. Hvinden & O. Kangas (red.) *Changing Social Equality: The Nordic Welfare Model in the 21st Century* (s. 165–186). Bristol: Policy Press.
- Goldthorpe, J. H. (2002). Globalisation and class. *West European Politics*, 25(3), 1–28. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/713601612>.
- Goos, M., Manning, A. & Salomons, A. (2010). *Explaining Job Polarisation in Europe. The Roles of Technology, Globalization and Institution*. LSE CEP Discussion Paper No. 1026.
- Grødem, A. S., Nielsen, R. A. & Strand, A. H. (2014). *Unge mottakere av helserelaterte ytelser. Fordelingen mellom offentlig og familiebasert forsørgelse av unge NEET*. Fafo-rapport 2014: 37.

- Hammer, T. & Hyggen, C. (2013a). Gårsdagens arbeidsløse, morgendagens arbeidskraft? I T. Hammer & C. Hyggen (red.) *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (s. 183–195). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hammer, T. & Hyggen, C. (2013b). Ung voksen – risiko for marginalisering. I T. Hammer & C. Hyggen (red.) *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (s. 13–27). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Harrits, G. S. (2006). *Individualizing Welfare and New Social Risks*. Paper presentert på Welfare State Change. Conceptualisation, measurement and interpretation, Denmark.
- Harsløf, I., Scarpa, S. & Andersen, S. N. (2013). Changing population profiles and social risk structures in the Nordic Countries. I I. Harsløf & R. Ulmestig (red.) *Changing Social Risks and Social Policy Responses in the Nordic Welfare States* (s. 25–49). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Harsløf, I. & Ulmestig, R. (2013). Introduction: Changing Social risks and social policy responses in the Nordic Welfare States. I I. Harsløf & R. Ulmestig (red.) *Changing Social Risks and Social Policy Responses in the Nordic Welfare States* (s. 1–24). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hemerijck, A. (2013). *Changing Welfare States*. Oxford: Oxford University Press.
- Hippe, J. M., Berge, Ø., Dølvik, J. E., Eldring, L., Fløtten, T., Djuve, A. B. mfl. (2013). *Ombyggingens periode. Landsrapport om Norge 1990–2012*. Fafo-rapport 2013: 15. NordMod 2030, delrapport 5:.
- Hyggen, C. (2013). Unge i og utenfor arbeidsmarkedet i Norden. *Søkelys på arbeidslivet*, 30(4), 357–378.
- Hyggen, C. (2015). *Unge utenfor utdanning og arbeid i Norden. Utfordringer, innsatser og anbefalinger*. TemaNord 2015: 536.
- Jonsson, J. O., Mood, C. & Bihagen, E. (2011). *Poverty in Sweden 1991–2007. Change, Dynamics, and Intergenerational Transmission of Poverty during Economic Recession and Growth*. SOFI, Working Paper 10/2011.
- Kildal, N. (2006). Universalisme versus målretting - de evig tilbakevendende argumenter. *Nordisk sosialt arbeid*, 26(1), 2–13.
- Korpi, T., Bäckman, O. & Minas, R. (2015). *Att möta globaliseringen: Utbildning, aktivering och social exkludering i Norden*. TemaNord 2015:534.
- Layard, R., Nickell, S. & Jackman, R. (2005). *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market*. New York: Oxford University Press.
- Leisering, L. & Leibfried, S. (1999). *Time and Poverty in Western Welfare States: United Germany in Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lorentzen, T., Dahl, E. & Harsløf, I. (2012). Welfare risks in early adulthood: a longitudinal analysis of social assistance transitions in Norway. *International Journal of Social Welfare*, 21, 408–421. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00841.x>.
- Lunde, E. S. (2013). Unge uten jobb og skoleplass sliter med helsen. *Samfunnsspeilet* 3/2013. Hentet fra <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/attachment/121977?ts=13f2d8b2488>.

- Markussen, S. (2015). *Hvordan sikre jobb til alle i fremtiden?* Notat til NHOs årskonferanse, 2016.
- Moisio, P., Lorentzen, T., Bäckman, O., Angelin, A., Salonen, T. & Kauppinen, T. M. (2015). Trends in the intergenerational transmission of social assistance in the Nordic countries in the 2000s. *European Societies*, 17(1), 73–93. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14616696.2014.968797>.
- Mood, C. (2010). Logistic Regression: Why we cannot do what we think we can, and what we can do about it. *European Sociological Review*, 26(1), 67–82. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcp006>.
- Mykletun, A. & Øverland, S. (2009). Eksempler på bruk av koblinger mellom helseundersøkelser og FD-trygd for forskning under den trygdemedisinske modellen, attraksjonsmodellen og utstøtningsmodellen. *Norsk epidemiologi*, 19(2), 127–137. DOI:<http://dx.doi.org/10.5324/nje.v19i2.582>.
- Mæland, J. G. (2014). *Trygd eller arbeid? Et sosialmedisinsk perspektiv på sykefravær og uførhet*. Oslo: Cappelen Damm.
- Nilsen, Ø. A. & Reiso, K. H. (2011). *Scarring effects of Unemployment*. IZA Discussion paper No. 6198.
- OECD. (2015). *Skills Outlook 2015. Youth, Skills and Employability*. OECD Publishing. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/37b852b0-en>.
- Regjeringen. (2015). Bekymret for unge utenfor utdanning og arbeid. Presenterte Skills Outlook 2015 i Norge, fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/skills-outlook-2015/id2414001/>.
- Reisel, L. & Brekke, I. (2012). *Klasse og kjønn i et likestillingsperspektiv. En kunnskapsstatus*. Institutt for samfunnsforskning, rapport 2012: 6.
- Reisel, L. & Brekke, I. (2013). *Kjønnssegregering i utdanning og arbeidsliv. Status og årsaker*. Institutt for samfunnsforskning, rapport 2013: 4.
- SSB. (2016a). Arbeidskraftundersøkelsen. Tabell 09858: Personer i alderen 15–29 år som verken er sysselsatt eller under utdanning, etter alder og kjønn. Hentet fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken.no/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=AkuUngdom&KortNavnWeb=aku&PLanguage=0&checked=true>.
- SSB. (2016b). Befolkningens utdanningsnivå. Tabell 08921. Personer 16 år og over, etter kjønn, alder og utdanningsnivå. Hentet fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=Utdanningsniv04&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=utdanning&KortNavnWeb=utniv&StatVariant=&checked=true>.
- SSB. (2016c). Gjennomstrømning i videregående. Tabell 09254. Gjennomstrømning i videregående opplæring, etter kjønn, studieretning/utdanningsprogram, foreldrenes utdanningsnivå og fullføringsgrad. Hentet fra www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=GjennVGOFullForel&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=True&CMSSubjectArea=&KortNavnWeb=vogjen&StatVariant=&checked=true.

- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury.
- Steigum, E. (2006). *Moderne makroøkonomi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Taylor-Gooby, P. (2004). New risks and social change. I P. Taylor-Gooby (red.) *New Risks, New Welfare: The Transformation fo the European Welfare State* (s. 1–28). Oxford: Oxford University Press.
- Timonen, V. (2004). New risks - are they still new for the Nordic welfare states? I P. Taylor-Gooby (red.) *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State* (s. 83–110). Oxford: Oxford University Press.
- von Soest, T. & Hyggen, C. (2013). Psykiske plager blant ungdom og unge voksne - Hva vet vi om utviklingen de siste årtiene? I T. Hammer & C. Hyggen (red.) *Ung voksen og utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (s. 88–109). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Wiborg, Ø. N. & Hansen, M. N. (2009). Trends over time in the intergenerational transmission of social disadvantage. *European Sociological Review*, 25(3), 379–394. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcn055>.
- Wiborg, Ø. N. & Møberg, R. J. (2010). Social origin and the risks of disadvantage in Denmark and Norway: The early life course of young adults. *Work Employment Society*, 24(1), 105–125. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0950017009353656>.
- Wooldridge, J. M. (2002). *Econometric analysis of cross section and panel data*. Cambridge, Mass: MIT Press.